reyc'in adı zikredilmektedir. İbn Ebû Hüreyre, Ebû İshak el-Mervezî ile birlikte yaptığı kısa bir Mısır seyahati dışında Bağdat'ta yaşadı ve burada Şâfiî fıkhı okuttu, kadılık yaptı. Talebeleri arasında Dârekutnî, *el-Müstedrek* sahibi Hâkim en-Nîsâbûrî ve Ebû Ali et-Taberî gibi meşhur âlimler bulunmaktadır.

Yaşadığı devirde Şâfiî fakihlerinin önde gelenleri arasında yer alan İbn Ebû Hüreyre'nin bazı meselelerde İmam Şâfiî'ye ve diğer mezhep ulemâsına muhalif görüşleri bulunmasından (meselâ bk. Sübkî, III, 256-263) müctehid bir âlim olduğu anlaşılmaktadır. Çeşitli görüşleri Mâverdî'nin *el-Ḥâvi'l-kebîr*'i başta olmak üzere Şâfiî fıkıh kitaplarında yer almıştır. Hem halkın hem de idarecilerin büyük saygı duyduğu İbn Ebû Hüreyre 345 yılı Recebinde (Ekim 956) Bağdat'ta vefat etti.

Eserleri. 1. *Şerḥu Muḫtaṣari'l-Müzenî*. Şâfiî fıkhına dair *el-Muḫtaṣar* adlı eserin şerhi olup öğrencisi Ebû Ali et-Taberî bu esere bir ta'lik yazmıştır. Kaynaklar Müzenî'nin bu eserine İbn Ebû Hüreyre'nin biri muhtasar, diğeri mufassal olmak üzere iki ayrı şerh yazdığını kaydetmektedir. 2. *el-Mesâʾil*. Şâfiî fıkhıyla ilgilidir. Ayrıca İbnü'n-Nedîm müellife *et-Taʿlîḳ fi'l-fıḳh ve'l-mesâʾil* adlı bir eser daha nisbet etmekte ise de (*el-Fihrist*, s. 302) bunların günümüze ulaşıp ulaşmadığı tesbit edilememiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 302; Abbâdî, *el-Fuḳahâʾü'ş-Şâfiʿiyye*, s. 77; Hatîb, *Târîḫu Baġdâd*, VII, 298-299; Şîrâzî, *Ṭabaḳātü'l-fuḳahâʾ*, s. 112; Nevevî, *Tehẕîb*, II, 261; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 75; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XV, 430; Yâfiî, *Mirʾâtü'l-cenân*, II, 337; Sübkî, *Ṭabaḳāt*, III, 256-263; İsnevî, *Ṭabaḳātü'ş-Şâfiʿiyye*, II, 518; İbn Kunfüz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1971, s. 210; İbn Kādî Şühbe, *Ṭabaḳātü'ş-Şâ-*

ABDULLAH b. EBÛ İSHAK

عبد الله بن أبي اسحق

bk. İBN EBÛ İSHAK

Basra dil mektebinin kurucularından.

İBN EBÛ İSHAK

(ابن أبي إسحاق)

Abdullāh b. Ebî İshâk Zeyd b. Hâris ez-Ziyâdî el-Hadramî (ö. 117/735)

Basra dil mektebinin kurucularından.

29 (650) yılında doğdu. Mevâlîden bir ailenin çocuğudur. Babası Zeyd b. Hâris Ebû İshak künyesiyle anıldığı için oğluna İbn Ebû İshak künyesi verilmiştir. İbn Ebû İshak tahsilini Basra'da yaptı. Meymûn el-Akrân'dan nahiv, Yahyâ b. Ya'mer ve Nasr b. Âsım el-Leysî'den kıraat dersleri aldı. Naklettiği bir rivayet sebebiyle Ebû Harb b. Ebü'l-Esved'in de talebesi olduğu sanılmaktadır (Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, XII, 299). Meşhur âlim İbn Sîrîn'in hadis okuttuğu mescidde İbn Ebû İshak'ın nahiv dersi verdiği, İbn Sîrîn nahivcilerden hoşlanmadığı için aralarında bazı tartışmalar meydana geldiği kaydedilmektedir. Yûnus b. Habîb, Îsâ b. Ömer es-Sekafî, yedi kıraat imamından Ebû Amr b. Alâ ve Ahfeş el-Ekber gibi tanınmış âlimlerin hocası olan İbn Ebû İshak Basra'da vefat etti. Kurrâdan Ya'kūb el-Hadramî onun yeğenidir.

İbn Ebû İshak, öğrencisi Îsâ b. Ömer es-Sekafî ile birlikte şiirlerindeki dil hataları yüzünden eski Arap şairlerini eleştirmişler (Sîrâfî, s. 45; Ebû Bekir ez-Zübeydî, s. 32), meşhur şair Ferezdak bile onların eleştirilerine muhatap olmaktan kurtulamamıştır. Bunun üzerine Ferezdak, İbn Ebû İshak'ın mensup olduğu Hadramîler'in bir zamanlar Benî Abdüşems'in mevlâsı olmasını kastederek bir beytinde onu "kölelerin kölesi" (mevlâ mevâliyâ) diye hicvedince İbn Ebû İshak Ferezdak'ın bu beyitte de hata yaptığını, kıyasa ve gramer kuralına göre "mevlâ mevâlin" demesi gerektiğini söyleyip Ferezdak'ı susturmuştu.

Kıyası nahivde ilk uygulayanlardan olan İbn Ebû İshak'ın nahiv ilmi tarihinde önemli bir yeri vardır. Yûnus b. Habîb onun nahivde bir zirve olduğunu söyler (Ebû Bekir ez-Zübeydî, s. 31-32). Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ'ya göre ise Ebü'l-Esved ed-Düelî ve Meymûn el-Akrân'la birlikte nahiv ilmini kuran üç kişiden biridir (Ebü't-Tayyib el-Lugavî, s. 13; Sîrâfî, s. 43). Öğrencisi Yûnus b. Habîb'e nahvi sistemli, düzenli ve kullanılabilir kurallar halinde toplamasını tavsiye eden İbn Ebû İshak (Ebû Bekir ez-Zübeydî, s. 32), nahvin diğer lisânî ilimlerden ayrılarak müstakil bir ilim haline gelmesinde de büyük pay sahibidir. Kaynaklarda hemzeyle ilgili olarak tutturduğu notların bir kitap haline getirildiği kaydedilmektedir (Ebü't-Tayyib el-Lugavî, s. 12). Kendisinden meşhur kurrânın kıraatlerine muhalif kıraat rivayetleri de nakledilmiştir.

Süreyyâ Abdullah İdrîs, *ʿAbdullāh b. Ebî İsḥâḳ el-Ḥaḍramî ḥayâtühû ve ârâʾühû* adıyla bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (1401/1981, Ümmülkurâ Üniversitesi [Mekke]).

BİBLİYOGRAFYA :

Cumahî, *Fuḥûlü'ş-şuʿarâʾ*, I, 1821; Ebü't-Tayyib el-Lugavî, *Merâtibü'n-naḥviyyîn* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim), Kahire 1375/1955, s. 12-13; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eġānî*, XII, 299; Sîrâfî, *Aḫbârü'n-naḥviyyîne'l-Baṣriyyîn* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ), Kahire 1405/1985, s. 42-45; Ebû Bekir ez-Zübeydî, *Ṭabaḳātü'n-naḥviyyîn ve'l-luġaviyyîn* (Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim), Kahire 1973, s. 31-33; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâʾ* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim), Kahire 1386/1967, s. 18-20; İbnü'l-Kıftî, *İnbâhü'r-ruvât*, II, 104-108; Süyûtî, *Buġyetü'l-vuʿât*, II, 42; Şevkī Dayf, *el-Medârisü'n-naḥviyye*, Kahire 1976, s. 23-25; Muhammed Hayr el-Hulvânî, *el-Mufaṣṣal fî târîḫi'n-naḥvi'l-ʿArabî*, Beyrut 1399/1979, I, 141-156; Ziriklî, *el-Aʿlâm* (Fethullah), IV, 71; Ch. Pellat, "ʿAbd Allāh b. Abī Isḥāḳ", *EI²* (İng.), I, 42-43.

Hûlusi Kılıç

İBN EBÛ LEYLÂ, Abdurrahman

(عبد الرحمن بن أبي ليلى)

Ebû Îsâ Abdurrahmân b. Ebî Leylâ Yesâr b. Bilâl el-Ensârî (ö. 83/702)

Hadis, fıkıh ve kıraat âlimi, tâbiî.

17 (638) veya 18 (639) yılında Medine'de doğdu (Tirmizî, "Tefsîrü'l-Ḳurʾân", 12). Hz. Ebû Bekir devrinde doğduğuna dair rivayet zayıftır. Resûl-i Ekrem'le birçok savaşa katıldığı bilinen babası Ebû Leylâ Evs kabilesine mensup olup adının Yesâr, Bilâl veya Dâvûd olduğu, Sıffîn'de öldüğü söylenmiş, rivayetleri hadis kitaplarında yer almıştır (*Müsned*, IV, 347-348; Wensinck, *el-Muʿcem*, VIII, 236). Tanınmış bir fakih ve kadı olan oğlu Muhammed de İbn Ebû Leylâ diye anıldığı için sonraki kaynaklarda kendisi İbn Ebû Leylâ el-Ekber şeklinde kaydedilmiştir.

İbn Ebû Leylâ, daha sonra babasıyla birlikte Medine'den göç ederek Kûfe'ye yerleşti. Ensardan 120 sahâbî ile görüşüp (Fesevî, II, 817) onların çoğundan hadis öğrendi. Hocaları arasında Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Sehl b. Huneyf, Enes b. Mâlik, Berâ b. Âzib, Ebû Saîd el-Hudrî, Sa'd b. Ebû Vakkās, Bilâl-i Habeşî, Ebû Zer el-Gıfârî, İbn Abbas, İbn Ömer, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Ebü'd-Derdâ gibi sahâbîler vardır. Kendisinden oğlu Îsâ ile torunu Abdullah b. Îsâ, Alkame b. Mersed, Atâ b. Sâib, Mücâhid b. Cebr, A'meş, Şa'bî, Muhammed b. Sîrîn, Sâbit el-Bünânî gibi âlimler hadis rivayet ettiler. İbn Ebû Leylâ'nın Hz. Ömer, Hz. Osman, Muâz b. Ce-